

ANTIRACISME VERSUS KLASSENSTRIJD

 PAOLA PEEBLES VLAHOVIC EN ERIC BUYSSENS

/ RACISME VERDEELT, VAKBONDSACTIE VERENIGT!

Brussel is een kosmopolitische stad met een open venster op de wereld. Dankzij de hoofdstedelijke functies is Brussel uitgegroeid tot een internationale metropool. Naast de inwoners van de twee andere gewesten die er elke dag komen werken, zijn er duizenden internationale kaderleden die de Europese instellingen en zakencentra beheren. Er zijn eveneens een groot aantal werknemers met en zonder papieren uit de hele wereld die de stedelijke functies voor hun rekening nemen, zoals vervoer, horeca, bouw, gezondheidszorg, veiligheid, enz. Deze economische activiteit leidt tot aanzienlijke rijkdom, waardoor Brussel één van de rijkste steden van Europa is op vlak van BNP per inwoner. Maar kijken we naar het gemiddelde inkomen van de inwoners, dan is Brussel ook het armste gewest van het land.

Eén van de rijkdommen van Brussel is de grote culturele diversiteit van de stad. De komst van buitenlandse werknemers heeft niet enkel positieve effecten op de economie¹, maar uiteraard varen ook de diversiteit, de culturele openheid en het menselijke aspect er wel bij. Tegelijk is migratie een bron van sociale spanningen, met racisme en discriminatie als gewelddadige uitingen ervan.

Tal van studies en statistieken getuigen van de ernst en de omvang van het probleem van discriminatie en racisme waar personen van buitenlandse oorsprong slachtoffer van zijn. Behalve de negatieve gevolgen voor de slachtoffers zelf is racisme een sociaal verschijnsel dat de hele maatschappij negatief aantast. Net als elders moeten ook in Brussel alle sociale actoren op de bres staan tegen dit fenomeen. Tal van organisaties doen

dit ook. Toch wordt de antiracismebeweging doorkruist door allerlei discussies en standpunten die tegenstellingen creëren. Racisme zaait verdeeldheid en het aanwijzen van de oorzaken van racisme verdeelt eveneens. Maar ook de keuze van instrumenten om racisme te bestrijden en om de gevolgen voor slachtoffers te helen kan verdeeldheid zaaien.

De vakbonden staan in de frontlijn van deze strijd. Streven naar integratie zit hen in het bloed. In hun visie verloopt integratie via economie en de sociale strijd, en dus door arbeid. Vakbonden onderschrijven het internationalistische perspectief dat gebaseerd is op solidariteit tussen de werknemers en werkneemsters overal ter wereld. Deze solidariteit in de collectieve verdediging van de werknemers overstijgt cultuurverschillen. In de krachtsverhouding met de werkgevers (waaronder de houders van privékapitaal) is het voor de vakbonden van het grootste belang om de éénheid van de werknemers te bewaren, ondanks de veelheid van genders, identiteiten en origines. De vakbonden onthalen en respecteren alle werknemers met hun eigenheid en hun verschillen, maar hun belangrijkste doel is alle werknemers te mobiliseren om hun gemeenschappelijke levens- en werkomstandigheden te verbeteren. Vakbonden benaderen racisme en discriminatie vooral vanuit het perspectief van economische dominantie en benoemen dit als arbeidsuitbuiting, kolonialisme en patriërchaat.

In deze tekst wijzen we op enkele valkuilen van de antiracisme-strijd en verduidelijken we enkele concepten om met deze valkuilen beter rekening te houden in onze acties.

1. "De werkgelegenheidsgraad van immigranten (en hun kinderen) opkrikken is van essentieel belang om hun bijdrage aan de overheidsfinanciën te vergroten. Niettemin is België binnen de EU één van de landen met de laagste scores op de integratie van immigranten op de arbeidsmarkt. In 2019 was 61 % van hen tewerkgesteld, wat bijna 12 procentpunten lager is dan voor wie in België is geboren. Persoonlijke kenmerken verklaren slechts 18 % van dat verschil"

De economische impact van immigratie in België, Nationale Bank van België, 4 november 2020, URL geraadpleegd op 13 november 2020:
www.nbb.be/nl/artikels/de-economische-impact-van-immigratie-belgie

/ BELANGRIJKE BEGRIPPEN

“Rassen”

Alle mensen maken deel uit van dezelfde soort: Homo sapiens. Menselijke “rassen” bestaan niet. Alle wetenschappelijke studies wijzen dit uit. “Ras” is een term uit de dierenteelt en is het resultaat van een proces van gecontroleerde kruising, wat totaal tegengesteld is aan de geschiedenis van de mensheid die gebaseerd is op migratie. Zogenaamde “rassen” zijn een fabel waarmee groepen mensen in een hiërarchie worden onderverdeeld. Racisme daarentegen bestaat wél. Het is een sociale constructie en is niet “natuurlijk”. Racisme blijft ook het idee van het bestaan van “mensrassen” gebruiken. Deze sociale constructie ontstond in het zog van de kolonisatie waarmee de massale uitbuiting in het voordeel van een kleine groep werd verantwoord. Het is dus het racisme dat de zogenaamde “rassen” creëert, niet omgekeerd.

Het gebruik van de term “ras” om iets te beschrijven blijkt echter een krachtig instrument te zijn: het produceert, creëert of reproduceert simpelweg wat het benoemt. Woorden smeden het conceptuele kader waarin we denken. De term “ras” zonder “zogenaamd” of aanhalingstekens gebruiken, leidt tot het idee dat er werkelijk een rassenidentiteit bestaat, en dat de “raciale” perceptie in sociale fenomenen waarin het woord wordt gebruikt, een realiteit zou zijn². Het is daarom belangrijk om het begrip “ras” te deconstrueren en aan de kaak te stellen wat het precies inhoudt. “Ras” wordt namelijk geassocieerd met “zuiverheid” en de homogeniteit van menselijke groepen. Dit concept of die notie van “ras” deconstrueren, betekent echter helemaal niet het bestaan, de schadelijkheid en de ernst van racisme ontkennen, wel integendeel.

Racisme

Racisme is een ideologie die de mensheid in soorten classificeert (de zogenaamde “rassen”), ze kunstmatig isoleert en er zelfs een hiërarchie in aanbrengt. Op deze manier wordt op basis van het reële of vermeende lidmaatschap van een bepaalde groep onderdrukking, uitbuiting of uitsluiting dan gerechtvaardigd. Racisme is juridisch strafbaar in België. Racistische theorieën, die dateren van de wereldexpansie van het kapitalistische systeem vanaf de XVIe eeuw en die wetenschappelijke allures kregen aangemeten, leiden met hun identitaire antwoorden op samenlevingsproblemen de aandacht af van sociale problematieken en ongelijkheid.

Racialisering

Racialisering of racisering is het proces waarbij het begrip «ras» en meer in het algemeen “verschillen” steeds meer maatschappelijk legitiem worden beschouwd. Sociale problemen worden aldus binnen dit conceptuele kader geanalyseerd en “begrepen”. En sociale actoren ageren en reageren³ dan ook vanuit dit kader. Tegenwoordig wordt de term “geraciseerd” zelfs gebruikt om andere woorden te vervangen die personen en groepen personen aanwijzen op basis van kleur of origine. De term “geraciseerd” verwijst ook naar de racistische kijk op deze groepen of deze personen. De uitdrukking geraciseerd persoon verwijst voor de Coalitie NAPAR⁴ naar “de niet-witte personen die een (reëel of verondersteld) lidmaatschap krijgen toegewezen op basis van een negatieve racialisatie, een proces van alteratie of wijziging door de dominante groep, wit in dit geval, die

2. “Racialisation et racisation”, Pierre-André TAGUIEFF, Dictionnaire historique et critique du racisme, Quardrige, PUF, mei 2013, p.1494. Geciteerd in het artikel CEPAG Brussel, CCB, “Racisme, centraal element in de vakbondsstrijd (3/3). Heeft racisme sociale functies?”, Brussel, 2016.

3. “Race”, Collectif Manouchian, Saïd Bouamama (Dir.), Jessy Cormont, Yvon Fotia, Dictionnaire des dominations, de sexe, de race, de classe, Editions Syllepse, Parijs, 2012, p. 301 en p. 302., geciteerd in het artikel van CEPAG Brussel, CCB, “Racisme, centraal element in de vakbondsstrijd (2/3), De psychologische en sociale drijfveren achter racisme”, Brussel, 2016.

4. Het letterwoord “NAPAR” betekent in het Engels “Nationaal actieplan tegen racisme”. De Coalitie NAPAR is een Coalitie die een 60-tal verenigingen uit België samenbrengt.

als de norm wordt beschouwd⁵. Deze terminologie moet echter kritisch in vraag worden gesteld omdat zij, mogelijk onbewust, een identitaire lezing van sociale relaties inhoudt. Door het essentialiseren van personen op basis van hun kleur of hun (veronders- telde) groepslidmaatschap, overschaduwde de notie racisering de sociale productieverhoudingen, de sociale klassen en de organisatie van de herverdeling van rijkdom in de maatschappij.

Intersectionaliteit

De hedendaagse sociologie poneert bij het denken over dominantie dat tussen de verschillende soorten discriminatie (of bv. criteria die door de anti-discriminatie wetten worden beschermd⁶) een "intersectie" (overlapping of kruising) bestaat, en dat deze (onzichtbare) discriminatie niet (doeltreffend) wordt bestreden. Intersectionaliteit kan aldus begrepen worden als een nieuw analysemodel dat de gekruiste of gecumuleerde gevolgen van verschillende criteria van discriminatie expliciet tot uiting laat komen. Als verschillende discriminatievormen tegelijkertijd voorkomen, dan vergroot de ongelijkheid. Deze overlappende criteria werken gelijktijdig en onderling verweven in op het leven van bepaalde achtergestelde groepen. De

identificatie van de intersectie van verschillende discriminerende fenomenen zou aldus leiden tot een betere bescherming van de rechten van wie behoort tot deze groepen of van personen met meervoudige identiteiten. Het opnemen van deze notie is relevant in het kader van de monitoring van racisme discriminatie.

Echter, intersectionaliteit verankeren in wetten en beleidsmaatregelen, zoals sommigen vragen, roept een reeks vragen op. Intersectionaliteit politiek vertalen zou leiden tot de versterking van de doelgroepbenadering, waardoor het gevaar opdoemt van personen die zijn opgesloten in communautaire getto's met een beleid van positieve discriminatie en quota's voor zogenoemde "geraciseerde" personen. Bovendien sluit deze Angelsaksische visie van gerichte ondersteuning goed aan bij het geglobaliseerde neoliberale model en gaat het ten koste van herverdelende beleidsmaatregelen. De doeltreffendheid van deze aanpak in vergelijking met een egalitaire aanpak moet nog worden aangetoond. Egalitarisme beschouwt de grondrechten van ieder mens als universeel, onvervreemdbaar, ondeelbaar en onderling afhankelijk, en waarschuwt voor de gevaren van een communautaire, particularistische of relativistische benadering van de mensenrechten.

5. Memorandum van de Coalitie NAPAR, URL geraadpleegd op 13 november 2020: www.naparbelgium.org/revendications_bladzijde_69

6. De "Genderwet": beschermt de criteria geslacht en gelijkgestelde criteria, de Antiracismewet beschermt de criteria afkomst, huidskleur, nationaliteit, nationale of etnische afstamming en tot slot het zogenaamd "ras". De antidiscriminatie wet beschermt de criteria leeftijd, fysieke en genetische kenmerken, politieke overtuiging, geloof en levensbeschouwing, syndicale overtuiging, burgerlijke staat, huidige of toekomstige gezondheidstoestand, vermogen, handicap, taal, geboorte, seksuele oriëntatie, sociale afkomst.

/ DE VALKUILEN VAN DE STRIJD TEGEN RACISME

Het Platform voor de bestrijding van racisme en discriminatie, een pluralistisch platform dat gedurende meer dan vijf jaar een 70-tal Franstalige organisaties verenigde die streed tegen racisme in de Federatie Wallonië-Brussel, stelde in 2014 een reeks aandachtspunten op in een tekst die actueel blijft⁷.

Ten eerste is de **overculturalisatie** van wat er op het spel staat het grootste gevaar voor de strijd tegen racisme. "Racisme gaat zowel over ongelijkheid als over identiteit. Belangrijk is dat iedereen in de samenleving een volwaardige plek krijgt en dat de rijkdom van elke cultuur erkend wordt. Maar om de wortels van racisme te bestrijden, moeten economische en sociale factoren die discriminatie veroorzaken, aangepakt worden. Tegelijk moeten we blijven sensibiliseren over de diversiteit van meervoudige identiteiten en de rijkdom

van diversiteit erkennen.

In deze context kan de strijd tegen racisme ook worden beïnvloed door de impact⁸ van internationale conflicten. Een heropleving van spanningen op internationaal niveau kan de dialoog tussen verschillende groepen in België ondermijnen. Iedereen die actief is in de strijd tegen racisme moet hier voorzichtig mee zijn. Het doel is niet oplossingen vinden voor internationale conflicten. De actoren moeten bedacht zijn op elke poging tot manipulatie van de publieke opinie of van criminalisering van een staat of een internationale kwestie in naam van het antiracisme. Ze moeten er eveneens op letten dat buitenlandse overheden hun diaspora of delen van de Belgische publieke opinie niet instrumentaliseren voor hun eigen agenda ten koste van het samenleven in België.

7. Referentiekader van het Platform voor de bestrijding van racisme en discriminatie, 2016. URL: www.luttecontreleracisme.be/cadre-de-reference-de-la-lutte-contre-le-racisme-et-les-discriminations

8. Het Referentiekader van het Platform voor de bestrijding van racisme en discriminatie gebruikt het concept "import" van conflicten, een idee dat vragen oproept omdat het kan lijken alsof België of actoren in België worden ontdaan van alle verantwoordelijkheid op de internationale scene.

Conflicten tussen groepen die met racisme te maken hebben, kunnen ook internationale conflicten reflecteren, of kunnen zich manifesteren in een **rivaliteit van slachtoffers**. Niet alle groepen worden even sterk blootgesteld aan racisme. Het racisme dat Joden, personen uit Sub-Saharaanse [personen met moslimachtergrond of moslimcultuur]⁹ of de Rom treft, kan onderling verschillen. Maar er mag echter geenszins een hiërarchie in worden aangebracht. Lijden kan niet worden berekend. De strijd tegen racisme moet universeel zijn, zo niet loopt ze het risico zelf discriminerend te zijn.”

De rivaliteit van slachtoffers kan ook gelezen worden in het licht van wat Walter Benn Michaels benadrukt: “Rechts wil een cultuuroorlog, geen klassenstrijd: zolang de confrontaties eerder gaan over identiteit dan over rijkdom, heeft het weinig belang wie wint”¹⁰.

Het Platform voor de strijd tegen racisme en discriminatie benadrukt eveneens dat de “strijd tegen racisme eveneens verzwakt kan worden door de maatschappelijke spanningen met betrekking tot de as **neutraliteit/laïciteit**.” Het verbod op discriminatie en het deconstrueren van vooroordelen die

mensen treffen omwille van hun overtuigingen of hun religie mag echter niet verward worden met een kritische houding ten overstaan van godsdienst noch met politieke antwoorden met betrekking tot de neutraliteit van de Staat en met het statuut van erediens in de samenleving. Het oplossen ervan met democratische middelen valt strikt genomen niet binnen het kader van de strijd tegen racisme en discriminatie. Hoewel er alle redenen toe is om de verschillende standpunten proberen nader tot elkaar te brengen, mogen deze bijzonder gevoelige samenlevingsvragen de antiracismebeweging niet verdelen.

De reactivering van de **meningsverschillen** tussen antifascisten en antikolonialisten, tussen antiracisten met een differentiële benadering versus zij die het universalisme aanhangen, verdeelt potentieel ook de antiracismebeweging. De verschillende benaderingen verdeelt de antiracismebeweging in verschillende kampen. Dit is problematisch voor de universalistische visie op maatschappelijke vragen die staat voor gelijke rechten voor iedereen. Maar we herhalen dat de bestrijding van racisme transversaal moet zijn, zo niet dreigt ze zelf discriminerend te worden.

9. De originele tekst heeft het over moslims.

10. Walter Benn Michaels, « La diversité contre l'égalité », Editions Raisons d'agir, Parijs, februari 2009, p. 106

/ VAN DE VEROORDELING VAN DE RACISTISCHE IDEOLOGIE NAAR EEN EFFICIËNT ANTIRACISME

Het veroordelen van racistische ideologieën, die de waarde van de mensen hiërarchisch indelen in functie van hun afkomst, is noodzakelijk maar onvoldoende. Helaas winnen deze ideologieën in crisisperiode opnieuw aan kracht. Men mag deze ideologie echter geen wortel laten schieten noch banaliseren. Er moeten meer middelen gaan naar antiracistische sensibilisering en dit voor elke leeftijdsgroep. Het verbod op racisme moet expliciet herhaald worden (formeel en via juridische weg indien noodzakelijk). De vakbonden staan eveneens voor een collectieve aanpak van de antiracismestrijd. Zij engageren zich systematisch in de structurele strijd tegen racisme. Zij strijden voor een rechtvaardigere en egalitaire samenleving waar iedereen dezelfde toegang tot

rechten heeft, en waar fundamentele rechten (met inbegrip van de economische, sociale en culturele rechten), zowel individuele als collectieve rechten, nageleefd, beschermd en effectief zijn. Om dat mogelijk te maken is het noodzakelijk om de maatschappelijke productieverhoudingen waarop deze ideologieën zich baseren, in kaart te brengen. Want enkel opkomen tegen stereotypen of discriminatie is niet meer dan symptoombestrijding. Natuurlijk zijn dergelijke maatregelen noodzakelijk, maar als je enkel dit doet, dan riskeert dit niet meer dan een slag in het water te zijn. Wil je racisme structureel bestrijden dan moet deze strijd samen gaan met universele herverdelende beleidsmaatregelen die meer gelijkheid in de samenleving als doel hebben.

ACTIELIJNEN

Vorming

Niemand wordt racistisch geboren. Antiracistische vorming verloopt via kennismaken met de geschiedenis van racisme (heeft het altijd bestaan?), de mechanismen en de drijfveren erachter: verdelen en heersen, structurele ongelijkheid rechtvaardigen en sociale vragen verbergen om deze om te zetten in identiteitsvragen. Men kan zich dus wapenen tegenover racisme en dat kan in elk domein van de samenleving.

Discriminatie bestrijden

Je kan racisme en discriminatie op het werk en op andere domeinen voorkomen en een halt toeroepen. De wetgeving tegen racisme, discriminatie en pesten laat namelijk toe om te strijden tegen discriminatie op basis van de zogenaamde "raciale" criteria, rechtstreekse of indirecte discriminatie, aanzetten tot haat, geweld of discriminatie, haatspraak, verschillende soorten geweld, lichamelijke en verbale agressies, pesten op de werkvloer, haatmisdrijven. Het doel van de wetgeving is strafbare handelingen aanklagen, problemen voorkomen dankzij collectieve actie en daar tegen op te treden via het personeelsbeleid in bedrijven.

Levensbeschouwelijke diversiteit op de werkvloer

Sommige werknemers hebben het moeilijk met de niet-erkenning van hun levensbeschouwelijke overtuiging op de werkvloer en met de verzoeken die zij hierover formuleren, zoals aanpassingen aan de werkorganisatie en het arbeidsreglement. Zij interpellieren de vakbonden en de werkgevers in naam van het recht op de beleving van hun levensbeschouwing. Anderen begrijpen niet waarom het nodig is om in te gaan op bijzondere situaties, die volgens hen tot het privéleven behoren. Dat kan voor onbegrip en conflicten zorgen binnen de vakbond, en kan zelfs krachtverhoudingen tussen verschillende groepen tot gevolg hebben.

Ten eerste is elke vraag van een werknemer om de inrichting van het werk aan te passen legitiem, ongeacht de motivatie, voor zover zij niet in tegenspraak is met het collectief belang of de fundamentele rechten. De vakbondsorganisatie moet dit soort vragen op dezelfde manier behandelen als alle andere werknemersvragen, zonder een waardeoordeel te vellen over de persoonlijke motieven. We moeten een levensbeschouwelijk argument niet demoniseren noch er een essentiële waarde aan toekennen, maar het veeleer 'banaliseren'. Dat is niet zo eenvoudig. De behandeling van dit soort vragen ligt gevoelig, omdat ze raakt aan diepgewortelde waarden van alle partijen. Vragen m.b.t. levensbeschouwelijke diversiteit moeten stap voor stap beantwoord worden zodat we op een niet-emotionele, pragmatische manier werk kunnen maken van diversiteit op het vlak van overtuigingen. Zo kunnen we komen tot een gelijke behandeling op de werkplek en een situatie mogelijk maken waarbij zoveel mogelijk mensen voordeel hebben. Deze aanpak wordt omschreven als 'de methode van de grootste gemene deler'¹¹.

De verzorgingsstaat van openbare diensten

Er moeten middelen gaan naar de bescherming van ieders rechten: een sociale inspectie die krachtig optreedt, een waardig en welwillend onthaal van buitenlanders, een echt gelijkheidsbeleid. Deze alternatieven zouden een opwaartse beweging van onze economie tot gevolg hebben, waar ieders rechten tellen.

Vechten tegen discriminatie mag dan een noodzakelijke voorwaarde zijn voor de antiracismestrijd, maar ze volstaat niet voor de verbetering van de situatie op de arbeidsmarkt van personen van buitenlandse afkomst, meer bepaald in Brussel. Tegelijkertijd moet er een brede inspanning geleverd worden in de strijd tegen de klassenongelijkheid die mensen treft, onafhankelijk van hun afkomst, en tegen de mechanismen die deze ongelijkheid bestendigen. Met andere woorden, de verzorgingsstaat van openbare dienstverlening moet de controle herwinnen en iedereen dezelfde kansen kunnen bieden om zich te integreren op de arbeidsmarkt. Dat zal onder meer via fiscale rechtvaardigheid en openbare herinvesteringen in het onderwijs, sociale huisvesting en gezondheid moeten verlopen. De bescherming en de verwezenlijking van deze fundamentele rechten moet in ieder geval de verantwoordelijkheid van de overheid blijven.

11. Dounia Bouzar en Nathalie Denies, "Diversité convictionnelle, Comment l'appréhender, Comment la gérer?", Editions Academia, Louvain-la-Neuve, 2014

